

ТРАДИЦІЙНИЙ СПОСІБ

ОФОРМЛЕННЯ У БУДЬ-ЯКОМУ ПОШТОВОМУ ВІДДІЛЕННІ УКРАЇНИ
Передплатний індекс 68642

ЧЕРЕЗ САЙТ ДП «ПРЕСА» – PRESA.UA

ПЕРЕДПЛАТА ОНЛАЙН \ ОСВІТА. ДИТЯЧІ ВИДАННЯ \ ОСВІТА. ПЕДАГОГКА \
«ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЗБІРНИК ДЛЯ ДИРЕКТОРА ШКОЛИ...»

Передплатний індекс 68642

РЕДАКЦІЙНА ПЕРЕДПЛАТА

НАДІШЛІТЬ ЛИСТ-ЗАПИТ НА ЕЛЕКТРОННУ ПОШТУ
VSESVITKA@UKR.NET АБО ЗАТЕЛЕФОНУЙТЕ
В РЕДАКЦІЮ ЗА ТЕЛ. (050) 737-4696,
(067) 952-3476

І МИ ОФОРМИМО ПЕРЕДПЛАТУ!
Забезпечуємо доступ і до архівних номерів!

ВІДТЕПЕР «ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЗБІРНИК...» І В ЕЛЕКТРОННОМУ ФОРМАТІ!

ЗАМОВЛЯЙТЕ Е-ФОРМАТ, НАДІСЛАВШИ
ЛИСТ-ЗАПИТ НА ЕЛЕКТРОННУ ПОШТУ РЕДАКЦІЇ:
VSESVITKA@UKR.NET

СТЕЖТЕ ЗА НОВИНАМИ І АНОНСАМИ НА НАШОМУ САЙТІ

WWW.RA-OU.COM.UA

АРТІСТЬ ПЕРЕДПЛАТИ НА 2019 РІК

Спосіб передплати	На 1 місяць, грн	На 3 місяці, грн	На 6 місяців, грн	На 12 місяців, грн
«Копіювати» та редакційна передплата	70 27	210 81	421 62	842 24

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЗБІРНИК

ДЛЯ ДИРЕКТОРА ШКОЛИ
ТА ЗАВІДУВАЧА ДИТЯЧОГО САДКА

ВИХОДИТЬ ОДИН РАЗ НА МІСЯЦЬ

1 (82)

СІЧЕНЬ 2019

КИЇВ
РА «ОСВІТА УКРАЇНИ»
2019

ЗМІСТ

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЗБІРНИК ТА КОМЕНТАРІ ПОТОЧНОЇ НОРМАТИВНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ МОН УКРАЇНИ

- Про затвердження типових освітніх програм для 3-4 класів закладів загальної середньої освіти
Наказ Міністерства освіти і науки України від 27.12.2018 № 1461
- Про затвердження Порядку проведення державної підсумкової атестації
Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.12.2018 № 1369
- Про проведення в 2018/2019 навчальному році державної підсумкової атестації осіб, які здобувають загальну середню освіту
Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.01.2019 № 59
- Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів щодо зовнішнього незалежного оцінювання
Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.12.2018 № 1353
- Про проведення Всеукраїнського огляду-конкурсу на кращий стан фізичного виховання в закладах загальної середньої освіти
Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2018 № 1491
- Про затвердження плану розроблення та імплементації модулів «Навчання через гру» у програми підготовки педагогів та підвищення кваліфікації педагогічних працівників
Наказ Міністерства освіти і науки України від 26.12.2018 № 1454
- Про затвердження Типової освітньої програми організації і проведення підвищення кваліфікації керівних кадрів закладів загальної середньої освіти відповідно до вимог Концепції «Нова українська школа»
Наказ Міністерства освіти і науки України від 13.12.2018 № 1392

ТЕМА НОМЕРА: ФРЕБЕЛЬПЕДАГОГІКА

- Дитячий садок - «оранжерея життя, де плекаються найшляхетніші рослини»
Любов ПЕТУХОВА, Олена АНІСИМОВА
- Основні ідеї педагогічної системи Фрідріха Фребеля
Олена АНІСИМОВА
- Життя та педагогічна діяльність Фрідріха Фребеля. Брейн-ринг
Агаф'я КОВАЛЬЧУК
- Педагогічні погляди Фрідріха Фребеля в практиці сучасного дитячого садка
Агаф'я КОВАЛЬЧУК
- Дидактичні ігри та вправи сенсорно-пізнавального спрямування із використанням «Дарів Фребеля»
Олена АНІСИМОВА
- Заняття із використанням дару Фребеля № 1. Для дітей молодшої групи

ШАНОВНІ КОЛЕГИ!

З питань опублікування й популяризації досвіду роботи вашого навчального закладу в «Інформаційному збірнику для директора школи та завідувача дитячого садка» звертайтеся за телефонами редакції

(050) 737-4690
(067) 952-3470

3	3
5	2
4	2.5
5	1
	0.5
5	10.5
5	1.5
5	1.5
	2.5
	2.5
	1.5
5	0.5
	0.5
5	3.5
	0.5
	0.5
	0.5

ТЕМА НОМЕРА:

ФРЕБЕЛЬ ПЕДАГОГІКА

ЕНКО

ДИТЯЧИЙ САДОК – «ОРАНЖЕРЕЯ ЖИТТЯ, ДЕ ПЛЕКАЮТЬСЯ НАЙШЛЯХЕТНІШІ РОСЛИНИ»

Ми часто не замислюємось над походженням тих чи інших речей, явищ, традицій. Так, наприклад, немає жодної людини, яка не знала б, що таке дитячий садок. А чи відомо вам, що таку назву закладам для виховання маленьких дітей дав німецький педагог Фрідріх Вільгельм Август Фребель? Так романтично та по-філософськи він поєднав два слова «дитячий» і «сад»: це «...оранжерея життя, де плекаються найшляхетніші рослини – люди, а діти – паростки на дереві людства». І цю назву, і розроблену концепцію суспільного дошкільного виховання Фребель подарував людству.

А ще видатному вченому належить думка про те, що малюку, як і ніжній квітці, необхідні «садивниці», спеціально підготовлені та наділені щирою любов'ю до дітей. Для популяризації серед громадськості досвіду діяльності свого дитячого садка, відкритого у м. Бланкенбурзі в 1837 році, для того, щоб у батьків була зручна та доступна можливість здобувати знання про виховання малюків, Ф. Фребель видавав газету, девізом якої стали слова: «Будемо жити для наших дітей!».

Минуло майже 200 років. Але нині, як і тоді, є небагато дорослі та ті, хто присвячує своє життя дошкільній педагогіці. І важливо поширювати ідеї самого педагога, його послідовників, думки науковців, досвід роботи закладів для виховання дітей та установ, в яких готують фахівців для професійної діяльності. Хіба не прекрасна ідея – звернутись до світлої, сповненої щирими почуттями, фребелівської філософії дитинства: «Насіння майбутнього у дитячих руках, тому ми повинні жити для наших дітей!».

Сучасна педагогічна наука не може повноцінно існувати без детального аналізу педагогічного спадку минулого, а період реформування дошкільної освіти припускає зіставлення педагогічних ідей сучасності з відкриттям тих, хто стояв на початку історії суспільного дошкільного виховання. Осмислення історичного досвіду людства в галузі навчання та виховання допомагає педагогу усвідомити значущість індивідуального стилю роботи, зрозуміти, що його діяльність не може обмежуватись простим наслідуванням набору рекомендацій. Історико-педагогічна обізнаність дає змогу сучасному педагогові краще орієнтуватися в різноманітні ідеї та підходи у педагогічній науці. Такі знання допомагають вихователю дошкільного закладу та шкільному вчителю осмислювати професійну діяльність як таку і свої погляди на неї. Разом з усім суспільством педагогічна наука і практика беруть участь в переоцінці минулого і спробах прогнозувати майбутнє, враховуючи досвід минулого.

На шпальтах «Інформаційного збірника для директора школи і завідувача дитячого садка» пропонуємо ознайомитися з основними ідеями видатного педагога-реформатора Ф. Фребеля, що збагачують сучасну педагогічну думку принципами соціального захисту дитинства, мають універсальне педагогічне звучання та методичну цінність та є значущими для теорії і практики дошкільної освіти. Педагогічний спадок Ф. Фребеля має фундаментальне значення, оскільки вплинув на дидактичні й виховні принципи дошкільної освіти в усьому світі.

ОСНОВНІ ІДЕЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ФРІДРІХА ФРЕБЕЛЯ

Любов ПЕТУХОВА,

доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету

Олена АНІСИМОВА,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету

Науково-педагогічна думка країн Західної Європи на початку XIX століття представлена різноманітними концепціями та ідеями. Ми досягли її сьогодні через вивчення життя та діяльності історичних постатей, які зробили значний внесок у розвиток гуманістичної педагогіки. Одне із чільних місць серед видатних зарубіжних педагогів минулого належить Фрідріху Фребелю – засновнику дитячого садка як суспільного виховного закладу, німецькому педагогу та філософу, наукова спадщина якого заслуговує на детальне вивчення та критичне переосмислення.

Реформування дошкільної освіти в Україні пов'язане з уведенням моделей виховання та розвитку дитини, що втілюють ідею гуманізації як у цілому щодо дошкільної освіти, так і стосовно конкретних аспектів навчально-виховного процесу. Видатні діячі дошкільного виховання (С. Русова, Н. Лубенець, К. Ушинський, Є. Водовозова, А. Симонович, О. Усова та ін.) вивчали та аналізували педагогічну систему Ф. Фребеля, визначали її позитивні та негативні складові, рекомендували використовувати його ідеї з урахуванням особливостей національного виховання та соціокультурних умов своєї країни. До суспільно-історичних передумов формування і розвитку власної педагогічної системи Ф. Фребель відносив «самозаглиблення і самопізнання як окремих індивідів і народів, так і всього людства; усвідомлення матерями і взагалі всіма

жінками тієї виховної ролі, що їм призначена як продовжувачкам життя». Педагог переконував, що жінка має відмовитися від пасивної соціальної ролі, їй потрібно надати такі само права, що й чоловікам. Також він наполягав на повазі, що має бути основою оцінки дитини і дитячого життя, як зерна для утворення з нього життя людства. Ті ж вимоги у внутрішніх відносинах: «між школою і сім'єю та між ними і церквою»; посилення значення істинної думки, високої ідеї, світлого і гарного настрою; прагнення до всебічного життєвого єднання з природою, з людством, з Богом».

Отже, на думку Ф. Фребеля, передумови для розробки системи дошкільного виховання створила сприятлива для виховної діяльності нового типу суспільно-історична ситуація. Методологічною основою фребелівської системи виховання вважається філософія німецького ідеалізму (Ф. Шеллінг, Й. Фіхте, Краузе). Основні положення власної філософської теорії педагог назвав сферичним законом. Він сформулював головний, на його думку, закон життя і виховання – закон єдності. Цей закон розумів як саморозкриття божественного начала. Цим законом Ф. Фребель пояснював призначення людини. Людина, вважав він, – це маленька істота, маленька сфера. Вона носить у собі частину Всесвіту, частину того духу, що населяє Всесвіт. Цей елемент намагається виявити себе в життєдіяльності людини.

Ф. Фребель доводив, що духовне начало вище за матеріальне, дух творить світ і матеріальний, і духовний. Педагог стверджував, що пізнання людиною світу і самопізнання відбуваються через досвід, разом із тим визнавав два його види – зовнішній і внутрішній. Перший – дотик до предметів зовнішнього світу – дає людині знання речей, однак це знання не повне. Істинне знання світу відбувається лише тоді, коли зовнішній досвід пробуджує внутрішній. Призначення людини бачив у тому, щоб виявити закладене в ній божественне начало, що і є метою виховання. Ф. Фребель називав пізнання наукою про життя, а «...застосування її до свідомих, мислячих і розумних істот становить виховання». Обґрунтовуючи ідею єдності природи і людини, Ф. Фребель у своїй праці «Виховання людини» писав, «...що всюди діє і керує вічний закон, в основі якого – єдність усього світу, природи і духу. Така єдність виявляється і зовні – у природі, і внутрішньо – в духовності людини».

Другий закон виховання, за Ф. Фребелем, пов'язаний з ідеєю розвитку, еволюції. Він називав його законом розвитку за протилежністю і примиренням протилежностей. Пропонується ідея про нескінченність розвитку в природі й про розвиток людини впродовж усього її життя. Він висунув принцип розвитку як основний закон буття, розуміючи його як розвиток духу.

Рушійною силою розвитку Ф. Фребель визначав саморозвиток, закладений у природі й у людині, що нібито спонукає особистість до вияву

себе в зовнішніх діях – зображувальних, пізнавальних, мовних тощо. За його твердженням, «...розвиток – це безперервний процес вияву руху внутрішньої сили людини, в ході якого відображаються основні етапи духовного розвитку попередніх поколінь. Однак, розвиваючись, дитина повторює пройдене попередніми поколіннями не сліпо, а в творчій самодіяльності – у мовленні, малюнках, будівництві, іграх». Дитина пізнає світ емпірично, завдяки властивим їй рухам і органам чуття. Людина, стверджував учений, є творча істота, а тому потрібно виховувати людину праці, справи, бо саме в діяльності й творчості гармонійно розвиваються і формуються сили й здібності.

Третім законом виховання педагог назвав природовідповідність, продовжуючи ідеї Й. Г. Песталоцці. Властиві кожній дитині від народження задатки сил і здібностей треба розвивати, вправляючи їх у тій послідовності, що відповідає природному порядку та законам розвитку дитини, тобто починати з найпростішого і поступово підніматися до дедалі складнішого. Метою виховання має бути різнобічний і гармонійний розвиток усіх природних сил і здібностей дитини. Оскільки Природа заклала в конкретну людину ті чи інші задатки, то це, очевидно, бажання Природи. Тоді той, хто сприяє розвитку цих задатків і їх зміцненню, діє в інтересах самої Природи. Ф. Фребель порівнював розвиток дитини з розвитком рослини, квітки, вважав дитину носієм вроджених ідей. На його думку, дитина народжується із зародками ідей, її діяльність зумовлена інстинктами і незалежна від оточення. Так, дитина наділена чотирма інстинктами: діяльності, пізнання, художнім і релігійним. За трактуванням Ф. Фребеля, інстинкт діяльності, активності – вияв у дитини єдиного творчого божественного начала. Інстинкт пізнання – закладене в людині прагнення пізнати внутрішню сутність усіх речей. Отже, у розумінні природовідповідності виховання Ф. Фребель виходив з положення Й. Г. Песталоцці про саморозкриття людиною власних здібностей.

Педагог зосередив свої зусилля на створенні системи дошкільного виховання. Компонентами розробленої ним теорії дитячого садка стали: виховання дітей дошкільного віку у відповідній установі, підготовка фахівців для роботи з дітьми – дитячих «садівниць», випуск та розповсюдження періодичних видань для зв'язку між батьками і вихователями.

Значне місце у вихованні маленьких дітей Фребель відводив сім'ї, матері. Водночас він зазначав, що більшість матерів не має ні достатнього часу для виховання своїх дітей, ні відповідної педагогічної підготовки. Тому зростає роль виховної установи для дітей дошкільного віку. Таким чином, завдання дитячого садка – навчити сім'ю виховувати дітей.

Ф. Фребель уважав, що виховання не менш тісно, ніж із природою, має пов'язуватися з суспільним життям. Він намагався створити таку виховну установу, де дитина у спрощеній та ідеалізованій формі вхо-

дила б у соціальні відносини. На думку багатьох науковців, німецьким ученим було розкрито істинне завдання виховної установи «як засобу соціального прогресу й інструменту індивідуального розвитку».

Сам Ф. Фребель так визначив мету і зміст діяльності дитячого садка: дітям даються знання, завдяки яким укріплюється їхнє тіло, вправляються почуття, розвивається розум; діти знайомляться з природою і людським світом, їм надається моральне виховання. Таким чином, проголошувалося завдання всебічного розвитку дитини. До засобів, за допомогою яких передбачається стимулювати розвиток природних задатків дитини, Ф. Фребель відносив гру і ручну працю. У його трактовці гра – діяльність інстинктивна, вищий ступінь дитячого розвитку, відображення внутрішнього світу дитини. «Гра – головний вид діяльності дитини, тому її слід розвивати, однак задовільна гра дитини сприяє її розвитку неповною мірою, тому завдання педагога – дисциплінувати інстинкти дитини через її власні зусилля, спрямовані на досягнення корисної мети». Отже, в основу діяльності дитячого садка слід покласти ігри-заняття.

Серед основних предметів для ігор Ф. Фребель вирізняв: м'яч, кулю, брусок, кубик, дощечки, палички, горох, папір, нитки, глину, пісок тощо. Зв'язок між цими предметами полягає в матеріальній основі, за їхньою допомогою можна вивчати форму, величину, вагу, число, колір, рух, тобто всі елементи людського знання. На цій основі педагог увів для занять дітей новий дидактичний матеріал, назвавши його «дарями».

Ф. Фребель запропонував шість «дарів»:

№ 1. М'яч, кулька на ниточці – невеличкі, м'які, виготовлені з вовни, пофарбовані в різні кольори веселки і білий.

№ 2. Невеликі дерев'яні куля, кубик і циліндр (діаметр кулі, основа циліндра і сторона кубика однакові).

№ 3. Куб, поділений на вісім кубиків (куб розрізаний навпіл, кожна половина – на чотири частини).

№ 4. Кубик, розділений на вісім плиток (кубик ділиться навпіл, а кожна половина – на чотири подовжені плитки, довжина кожної плитки дорівнює стороні кубика, товщина дорівнює одній четвертій цієї сторони).

№ 5. Кубик, розділений на двадцять сім маленьких кубиків, причому дев'ять з них розділені на дрібніші частини.

№ 6. Кубик, розділений на двадцять сім кубиків, багато з яких поділені ще на частини: плитки, по діагоналі тощо.

Основні ідеї Фребеля про врахування індивідуальних рис особистості, гуманне ставлення до дітей, демократичний характер виховного впливу, розвивальний характер виховання значною мірою збігаються з принципами, якими керуються сучасні теорія та практика дошкільного виховання: з принципами індивідуалізації, гуманізації, демократизації педагогічного процесу в дошкільних закладах. Німецький педагог визначив

гру, як засіб підвищення ефективності навчання, пізнавальної активності дітей, формування в них соціальних якостей.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі пов'язані з визначенням педагогічних умов упровадження ідей педагогічної системи Ф. Фребеля в дошкільну освіту України відповідно до умов сьогодення.

Понад 15 років при педагогічному факультеті Херсонського державного університету діє перший та єдиний в Україні Освітній центр Фрідріха Фребеля, науковий осередок Міжнародного Фребельтовариства, штаб-квартира якого розташована в Лондоні.

Основна мета діяльності Освітнього центру – координація соціального та культурного розвитку дитинства, молоді та дорослого населення в Херсонській області; актуалізація потреб рефлексії історичного досвіду розвитку дошкільної педагогіки в контексті традицій та інновацій з метою збереження власної національної ідентичності, презентації на міжнародному рівні свого культурно-освітнього потенціалу; створення єдиного освітнього середовища в умовах інтеграції сучасних освітніх систем Європи та світу.

Серед завдань Освітнього центру варто виокремити такі, як дослідження та вивчення проблем виховання і навчання дитини; створення умов для вивчення культурної та педагогічної спадщини Фрідріха Фребеля; впровадження, пошук та розробка оптимальних методик виховання і навчання дитини за системою німецького вченого; здійснення діяльності, спрямованої на допомогу дітям із особливими потребами, надання їм

освітньої допомоги; організація співпраці з українським та закордонними громадськими об'єднаннями; випуск і розповсюдження періодичних і неперіодичних видань, відеоматеріалів, пов'язаних із діяльністю Центру.

У Центрі регулярно відбуваються семінари-тренінги для педагогів-практиків у галузі дошкільної освіти «Інтеграція сучасних освітніх систем Європи та світу в контексті впровадження педагогічних ідей Ф. Фребеля», педагогічні читання, наукові студентські конференції, майстер-класи для працівників дошкільної освіти міста та області. Такі зустрічі демонструють тісну співпрацю теоретиків та науковців і тих, хто практично займається дошкільним вихованням.

На основі створеної німецьким педагогом системи доктор педагогічних наук, професор, декан педагогічного факультету Херсонського державного університету Любов Петухова та доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, кандидат педагогічних наук Олена Анісімова запропонували ввести в науковий обіг поняття «фребельпедагогіка».

Фребельпедагогіка – це цілісна система навчання і виховання дітей дошкільного віку в контексті педагогічної концепції Ф. Фребеля; розділ педагогічної науки про зміст, форми і методи розвитку, навчання та виховання, передачі соціального досвіду від педагога до вихованця. Предметом фребельпедагогіки є спеціально організована, цілеспрямована і систематична діяльність фахівця з формування людини, заснована на ідеях видатного німецького педагога.

Таким чином, процес упровадження фребелівської концепції розуміється нами як усвідомлення алгоритму системи взаємопов'язаних дій, що полягають в аналізі цілей, можливостей; виборі форм, методів та засобів навчання, що забезпечують досягнення високої ефективності професійної діяльності.

Відповідно до Галузевого стандарту вищої освіти в Україні в сучасному освітньому середовищі пріоритетною стає стратегія випереджувального інноваційного розвитку вищої освіти як соціального інституту з метою самоствердження і творчої самореалізації особистості впродовж життя. Однією з умов створення конкурентоспроможності й гнучкої системи вищої освіти визначається необхідність збереження і збагачення передового педагогічного досвіду, трансформування педагогічного процесу. Особливо важливим у цьому є утримання балансу між традиціями та інноваціями.

Одним із виявів трансформування є впровадження інноваційних методів, засобів, прийомів, що гарантуватимуть ефективніше вивчення передових педагогічних ідей та забезпечать якісно нові перетворення як цілісного педагогічного процесу, так і його складових, що приводять до істотного підвищення результативності.

Інтенсивне реформування освіти в Україні зумовлює наполегливі пошуки шляхів трансформування освітнього процесу. Основну ідею його

реформування можна сформулювати так: ефективність навчання може бути поліпшена завдяки проектуванню і поширенню інноваційних освітніх ідей і технологій.

Інноваційна освітня діяльність педагога щодо застосування нововведень не піддається формалізації, оскільки потребує врахування людського чинника, зокрема переборення соціально-психологічних бар'єрів, подолання яких сприяють: урахування настанов, ціннісних орієнтацій, потреб і можливостей педагогічних працівників; створення соціально-педагогічних умов для просвітницького інформування та активного навчання педагогів з метою розвитку в них інноваційних здібностей, формування готовності до сприйняття нових ідей та участі в інноваційних заходах.

Прикладом можуть слугувати освітні та виховні концепції, через які проходять наскрізні ідеї, що в своїй основі передбачають проблеми, недостатньо засвоєні педагогічною практикою. Сутність процесу поширення педагогічних ідей полягає в тому, щоб узяти з відомих наукових досліджень найважливіші ідеї, висновки, положення, що акумулюють цільову спрямованість освітніх змін, та допомогти зрозуміти їх, усвідомити значущість для інноваційних перетворень, наявної практики з метою її позитивного розвитку. У процесі засвоєння ідеї вона технологічно матеріалізується і набуває вигляду технології – результату її практичного використання. Тільки на основі зрозумілої, привабливої, особистісно важливої ідеї педагог, спираючись на власний досвід, здатний самоудосконалюватись і створювати результативну технологію як процес усвідомленого конструювання і здійснення пізнавальної навчальної діяльності.

Трансформування галузі дошкільної освіти в Україні пов'язане насамперед із введенням альтернативних концепцій, в основу яких будуть покладені цілісні моделі виховного процесу, засновані на визначеній єдності методології та засобів її здійснення, тобто такі, що не лише на рівні ідей, а й на рівні ефективних систем втілять ідею гуманізації як в цілому щодо дошкільної освіти, так і стосовно конкретних аспектів навчально-виховного процесу. Саме наукова, педагогічна, громадська і просвітницька діяльність видатних діячів науки і освіти дає сучасним педагогам чіткий світоглядний орієнтир.

Значущими для теорії і практики дошкільної освіти є ідеї видатного педагога-реформатора, засновника дитячого садка Фрідріха Фребеля, що нині набули популярності, вони мають універсальне педагогічне значення та методичну цінність.

Мета виховання за Ф. Фребелем – розвиток природних здібностей дитини, в якій є зачатки духовних спрямувань, почуттів, прагнень. Він наголошував, що виховання має керувати «саморозкриттям дитини», але, на думку вченого, саме розкриття неможливе без зовніш-

ніх впливів, тому необхідні різноманітні засоби виховання й види діяльності, що і забезпечать розвиток здібностей, задатків та інтересів дитини.

Педагог уважав, що виховання покликане врівноважити внутрішнє ество, закладене в інстинктивних потребах і потягах, із зовнішніми умовами життя, оскільки тільки врівноваження протидійних чинників робить дитину людиною, здатною діяти в умовах складного суспільного життя. Сьогодні цей процес називають соціалізацією.

Методологічною основою фребелівської системи про виховання вважаються закони виховання. Ф. Фребель сформулював три основні закони життя і виховання – закон єдності, закон розвитку, закон природовідповідності.

Закон єдності він розумів як саморозкриття. Педагог стверджував, що пізнання людиною світу і самопізнання відбуваються через досвід, що розподіляється на два види – зовнішній і внутрішній. Перший – дотик до предметів зовнішнього світу – дає людині знання речей, однак це знання не повне. Істинне знання світу відбувається лише тоді, коли зовнішній досвід пробуджує внутрішній.

Другий закон виховання, за Ф. Фребелем, пов'язаний з ідеєю розвитку, еволюції. Він називав його **законом розвитку** за протилежністю і примиренням протилежностей. Ф. Фребель підтримував думку про нескінченність розвитку в природі й про розвиток людини впродовж усього її життя. Він висунув принцип розвитку як основний закон буття, розуміючи його як розвиток духу. Педагог шукав примирення з суперечностями дійсності, передбачаючи, що це примирення настане, коли людство зійде на вищий рівень духовного розвитку.

Рушійною силою розвитку Ф. Фребель уважав саморозвиток, закладений у природі й у людині, що спонукає останню до виявлення себе в зовнішніх діях – зображувальних, пізнавальних, мовних тощо. За його твердженням, розвиток – це безперервний процес вияву руху внутрішньої сили людини, в ході якого відображаються основні етапи духовного розвитку попередніх поколінь. Однак, розвиваючись, дитина повторює пройдене попередніми поколіннями не сліпо, а в творчій самодіяльності – у мовленні, малюнках, будівництві, іграх. З перших років вона носить своє життя у собі й власною діяльністю розвиває його із себе. Пізнає світ емпірично завдяки властивим їй рухам і органам чуття. Водночас сутність власних дій усвідомлює лише тоді, коли досвід збуджує внутрішній світ. Здатність передавати внутрішнє відчуття зовнішніми діями є ознакою того, що дитина переходить від періоду немовляти у власне період дитинства, вважає Ф. Фребель. Саме тому виховання має поєднувати обидва моменти, тобто робити зовнішнє внутрішнім і навпаки. Саме завдяки цьому, на думку Ф. Фребеля, люди розуміють себе й одне одного.

Третім законом виховання Ф. Фребель уважав **природовідповідність**, яку виводив з твердження про єдність і тотожність законів розвитку природи та людини.

Мету і зміст діяльності дитини у спеціально створених суспільних закладах, які пропонував відкривати Ф. Фребель та назвав «дитячим садком», визначено так: дітям даються знання, завдяки яким укріплюється їхнє тіла, вправляються почуття, розвивається розум; діти знайомляться з природою і людським світом, їм надається моральне, трудове, естетичне виховання. Таким чином, проголошувалося завдання всебічного розвитку дитини.

Педагог розробив цілісну систему дошкільного виховання, основу якої становила добре структурована дидактика, спрямована на розвиток дітей через організацію різних видів діяльності: гри, співу, плетіння, конструювання.

Основними видами діяльності дітей у дитячому садку Ф. Фребель визначає такі: мовленнєва діяльність із використанням наочно-мовних вправ, «виділення одного предмета та множини, позначення множини предметів числом» (елементарна математична діяльність), виконання та створення пісень як засобу «догляду за внутрішнім, душевним життям», творча діяльність (малювання, спів, ліплення, конструкторські дії з кубиками, паличками, папером та ін.), рухливі ігри та гімнастичні вправи, слухання розповідей, прогулянки в природу.

Для Ф. Фребеля було важливим у вихованні, щоб три основні елементи існування дитини – творчість, почуття і думка – становили щось єдине, неподільне, щоб дитина виявляла дію, відчуття і мислення одночасно.

Велика заслуга педагога в тому, що він визначив розвивальне, виховне та освітнє значення дитячої гри, її самостійне місце в системі дошкільного виховання, наполягаючи на ідеї, що саме в грі найкраще виявляються творчість і самодіяльність дитини. Ф. Фребель розробив дидактичний матеріал для ігор – «дарунки» (набір м'ячів, кубиків, цеглинок), що слугували символами зображення навколишнього життя.

Фребелівські ідеї мали значний вплив на розвиток дошкільного виховання, і хоч не всі визнавали та розуміли його систему, сьогодні педагогічну концепцію німецького вченого намагаються втілити в життя все більше дошкільних закладів України. Адже пріоритетними ідеями Ф. Фребеля були гуманне ставлення до дітей, розвивальний та демократичний характер виховання, врахування особистості та індивідуальності дитини, що є актуальним і в наш час.

Отже, узагальнюючи всі педагогічні ідеї Ф. Фребеля, можемо зробити висновок, що величезний талант, розум і ерудицію педагог спрямував на те, щоб закласти основи теорії навчання і виховання, взаємозв'язку знань і понять з віковими можливостями мислення дитини.